

Oponentský posudek dizertační práce Mgr. Markéty Zachové

Doktorandka Markéta Zachová (dále též autorka) předložila k obhajobě dizertační práci s názvem Sociokulturní handicap žáků-cizinců a profesní příprava učitelů. Zvolené téma považujeme v evropském a českém kontextu za aktuální. Doktorandka tuto aktuálnost rovněž dokladuje s odkazem na odpovídající šíři domácích a zahraničních zdrojů.

Podmínkou aktivní účasti minorit včetně cizinců na životě společnosti je zajištění jejich přístupu ke kvalitnímu vzdělávání, přičemž vzdělávání je klíčovou funkcí sociálního státu. Vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem je v České republice relativně novou výzvou pro přípravu pedagogů. Téma práce Markéty Zachové je tak příslibem kvalitního příspěvku pro přípravu pedagogů pro všechny úrovně vzdělávacího systému.

Jako cíl práce si autorka stanovila analyzovat profesní přípravu učitelů ve vztahu k sociokulturnímu handicapu žáků-cizinců (žáků s odlišným mateřským jazykem) v prostředí české školy, s užitím zaměřením na otázku jak učitelé nazírají na sociokulturní handicap těchto žáků, s jakými případnými problémy jsou při začleňování žáků-cizinců konfrontováni, jaké strategie, postupy využívají při práci s nimi a zejména pak, zda byli učitelé v rámci pregraduální přípravy učitelství dostatečně připraveni na práci s žáky-cizinci, v čem spatřují přínosy této přípravy, kde shledávají nedostatky.

V úvodních kapitolách se doktorandka zabývá terminologickým vymezením klíčových pojmů. Již zde autorka prokazuje velmi slušnou orientaci v domácí a zahraniční literatuře. Zejména pak oceňujeme, že se Markéta nespokojuje s pouhou deskriptivní získaných informací. Naopak napříč textem s autory polemizuje, komentuje rozporné momenty a uplatňuje vlastní kritický názor (např. pozn. ke Galalovi s. 19.)

Autorka v teoretické části nesetrvává na pozicích pedagogických věd, nýbrž zkoumaný problém zkoumá z pozic příbuzných vědních disciplín včetně sociologie, antropologie či psychologie. V kontextu handicapu také zmiňuje relativně novou vědní disciplínu – disability studies. Adekvátnost aplikace disability studies na fenomén socio-kulturního handicapu považujeme nicméně za diskutabilní zejména v souvislosti s uváděným sociálním a medicínským modelem postižení. Příkladem rozporuplnosti aplikace disability studies na zkoumaný problém je již samotný zvolený překlad názvu dizertační práce do angličtiny, kdy pojem handicap je v překladu uveden jako disability. Upozorňujeme, že oba pojmy mají v kontextu disability studies výrazně odlišné významy (Sociokulturní handicap žáků-cizinců a profesní příprava učitelů/Sociocultural disability of foreign pupils and professional qualification of teachers).

Pozitivně hodnotíme představení vzdělávacích systémů ve vybraných evropských zemích se specifickým zaměřením na žáky-cizince. Autorka navíc evropské teritorium v textu na několika přesahuje a zmiňuje specifika „vzdálenějších“ vzdělávacích systémů (africký), čímž dokladuje naléhavost zvyšování povědomí pedagogů o nejen jazykových, ale také sociálních, kulturních, rodinných a hodnotových rozmanitostech teritorií, ze kterých cizinci do ČR přicházejí a pravděpodobně budou přicházet. Část dizertační práce se věnuje národním školským právním normám, prováděcím předpisům a také strategickým dokumentům. Pominuty nezůstaly nově zaváděné mechanismy a nástroje určené pro podporu vzdělávání žáků a studentů se speciálním vzdělávacími potřebami. Na druhou stranu postrádáme vsazení prezentovaných školských právních

norem a prováděcích předpisů do širšího lidsko-právního rámce. Přístup žáků a studentů-cizinců podobně jako žáků se zdravotním postižením ke kvalitnímu a nesegregujícímu vzdělávání je totiž především otázkou lidsko-právní. Úmluva o právech dítěte OSN, 1999 a její implementace v ČR v kontextu vzdělávání žáků by proto měla být v textu zmíněna. Podobně považujeme za významné odkázat na právo na vzdělání tak, jak je obsaženo v ústavním pořádku České republiky. Na zmiňované připomínky může doktorandka reagovat během obhajoby.

V empirické části autorka zkoumá stav profesní přípravy učitelů ve vztahu k žákům-cizincům s precizovanými výzkumnými otázkami: jaké konkrétní problémy, obtíže apod. doprovází (může doprovázet) vyučovací proces žáků-cizinců? - Jaké postupy, strategie atd. využívají (mohou využívat) učitelé, aby pomohli těmto žákům úspěšně se integrovat? - Jak hodnotí učitelé svoji profesní připravenost na vzdělávání žáků-cizinců? - Jak hodnotí studenti svoji dosavadní pregraduální přípravu na vzdělávání žáků-cizinců?

Pro hledání odpovědí na formulované výzkumné otázky autorka zvolila odpovídající výzkumné metody. V textu zvolené výzkumné metody zdůvodňuje. Přehledně uvádí jejich přednosti a limity. Precizně také představuje respondenty, zdůvodňuje jejich výběr i úskalí, se kterými se při práci v terénu potýkala. Poukazuje také na etický rozměr výzkumu, kdy uvádí, jakými etickými pravidly se při sběru dat řídila.

Doktorandka dále představuje metody analýzy dat získaných metodami dotazníkového šetření a polo-strukturovaných rozhovorů, přičemž zmiňuje metodu kódování tj. třídění kódů a hledání jejich vazeb a jejich kategorizace. V textu poněkud postrádáme přehledný popis postupu při kódování dat. Proto pro obhajobu navrhuje, aby doktorandka stručně na praktickém příkladu proces kódování představila.

Zjištěné výsledky se autorka nesnaží zobecňovat. Sledované jevy naopak zdařile distribuuje a vkládá do kontextu předmětné edukační reality. Členění závěrů na závěry obsahové, metodologické hodnotíme jako velmi zdařilé. Autorka přináší řadu cenných doporučení pro přípravu pedagogů vyplývajících z výzkumných závěrů. Pro obhajobu navrhuje, aby doktorandka stručně shrnula, zda a pokud ano, jaký nový výzkumný problém či výzkumné otázky dizertační práce otevřela a jakými metodami navrhuje výzkumný problém zkoumat. Případný metodologický návrh by pak mohl reflektovat autorčinu zkušenost získanou při realizaci předmětného výzkumného projektu.

Závěrem konstatujeme, že výše uvedené připomínky považujeme za dílčí a nikterak nesnižují kvalitu dizertační práce. Spíše je chápeme jako doporučení pro následnou úpravu textu před případným publikováním.

Práce je psána vyspělým jazykem a působí uceleným dojmem. Doktorandka v práci prokázala preciznost sobě vlastní.

1/ Předložená práce splňuje požadavky standardně kladené na dizertační práci. 2/ Dizertační práci doporučuji k obhajobě. 3/ Návrh klasifikace: prospěla.

Doc. PhDr. Jan Šiška, PhD.

3. června, 2016, Addis Ababa, Etiópie